

Teravilja töötleva tööstuse 2014. aasta 9 kuu ülevaade

Lühikokkuvõte

- Välisnõudluse kasv suurendas teraviljatööstuse¹ toodangut. Teraviljatööstuse toodang kasvas 2014. aasta 9 kuuga 10%, mis tulenes eelkõige õlitööstuse toodangu suurenemisest.
- Nõudluse kasvust tulenevalt oli teraviljatööstustel võimalik kasvatada oma müügitulu. Müügitulu saadi 2014. aasta 9 kuuga 299,6 mln eurot ehk 10,7% rohkem kui eelmisel aastal samal ajal.
- Teraviljatööstuse kulude kasv pidurdus. Aastases võrdluses suurenesid kulud 8,5% ehk 279,0 mln euroni. Kasvu toetas tööjõupuudusest tingitud palgasurve.
- Ettevõtted kasvatasid müügitulu, kuid samal ajal suutsid parandada efektiivsust ja kulusid kokku hoida. Selle tulemusel kasvas kasum 1,5 korda võrreldes eelmise aasta sama ajaga. Teraviljatööstuse kogukasum oli 2014. aasta 9 kuuga 20,5 mln eurot. Suurt kasumi kasvu toetas ka madal võrdlusbaas.
- Müügitulude kiire kasv koos kulude kokkuhoiduga väljendus ka lisandväärtuse kasvus. Teraviljatööstuses loodi 2014. aasta 9 kuuga 50,3 mln eurot puhast lisandväärtust, mida oli 26,3% rohkem võrreldes eelmise aasta sama ajaga. Lisandväärtus kasvas toodangu mahust kiiremini, millest võib järeldada, et kõrgema väärtusega toodangu osakaal tõusis.
- Teraviljatööstuse efektiivsus kasvas. Teraviljatööstuses loodi 2014. aasta 9 kuuga 16,4 tuhat eurot lisandväärtust töötaja kohta ehk 21,5% rohkem võrreldes eelmise aasta sama ajaga.
- Suvel toimunud Tallinna Tänavatoidufestivalil võitis EXPO tänavatoidu konkursi rukkileivatasku võitjaks ja võitunaga. Võitnud lemmiktoit hakkab Eestit esindama maailmanäitusel EXPO Milano 2015.
- Septembris teatas Eesti üks juhtivamaid pagaritööstusi – Fazer Eesti AS, et 2015. aasta aprillis lõpetatakse tootmine Eestis ja tegevus Balti riikides koondatakse Läti ja Leedu tehastesse.

Sissejuhatus

Ülevaates on käsitletud teravilja töötleva tööstusena ettevõtteid, mis kuuluvad järgmistesse majandustegevusaladesse (EMTAK² 2008):

- ✓ taimse õli tootjad (C104);
- ✓ jahu ja tangainete tootjad (C106);
- ✓ pagaritoodete tootjad (C107);
- ✓ loomasööda tootjad (C109)

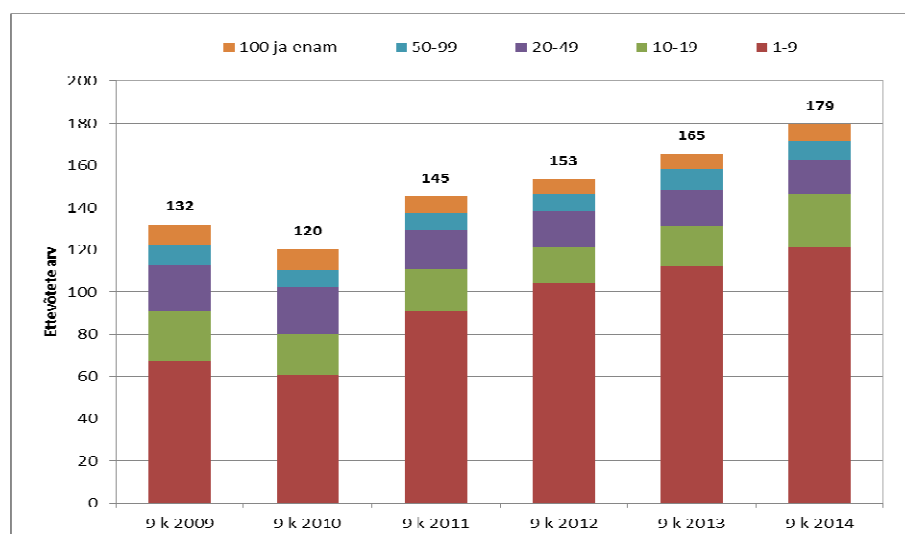
Vaadeldud on ettevõtete positsiooni majanduses, investeringuid ning põgusalt on puudutatud ka väliskaubandust. Ülevaate tegemisel on kasutatud Eesti Statistikaameti (SA) lühiajastatistika andmeid.

¹ Ülevaates on käsitletud teraviljatööstusena taimse õli, jahu, pagaritoodete ja loomasööda tootjaid

² Eesti majanduse tegevusalade klassifikaator

Positsioon majanduses

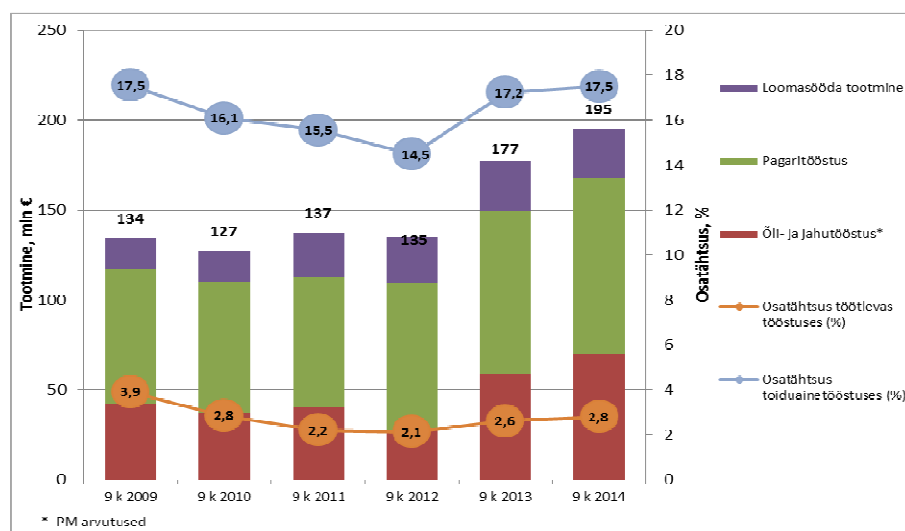
SA lühiajastatistika andmetel oli teravilja töötlevas tööstuses 2014. aasta esimese 9 kuu keskmine tegutsevate ettevõtete (juriidiliste isikute) arv 179, suurenedes eelmise aasta sama ajaga võrreldes 14 võrra. Suurusgrupiti (töoga hõivatud isikute³ arvu järgi) oli teravilja töötlevas tööstuses kõige enam alla 10 töötajaga nn mikroettevõtteid – 121, moodustades 68% kogu ettevõtete arvust. Tihedas toiduainetööstuste konkurentsisis on just mikroettevõtted kõige tundlikumad, mis avaldub ettevõtete arvu suures muutumises. Samal ajal on mikroettevõtted oma väiksuse tõttu kõige paindlikumad ja suurettevõtetega võrreldes on neil lihtsam oma tegevusala vajaduse korral vahetada. Teiste suurusgruppide ettevõtete arv on stabiilsem.

Joonis 1. Teravilja töötleva tööstuse ettevõtete arv tööga hõivatud isikute arvu järgi
Allikas: SA

SA lühiajastatistika andmetel toodeti 2014. aasta 9 kuuga teravilja töötlevate ettevõtete poolt kokku 195 mln euro eest toodangut, millest 32% eksporditi. Võrreldes eelneva aasta sama perioodiga suurenes teravilja töötleva tööstuse toodangu väärtus 10%. Suurenemine tulenes eelkõige õlitööstuse toodangu olulisest kasvust, kuna 2013. aasta augustis avas rapsiõlitootja Scanola Baltic AS uue tootmisüksuse, mis võimaldas tootmise mahtu tõsta. Kasvas ka pagaritööstuse toodang – 8%. Toodangu kasvu toetas peamiselt suurenenud müük välisurule, samal ajal kui müük koduturule on püsinud stabiilne. Teraviljatööstuse toodangu väljavedu suurenes 2014. aasta 9 kuuga 1,6 korda (+22 mln €) võrreldes eelneva aasta sama ajaga. Teravilja töötleva tööstuse toodang moodustas 2014. aasta 9 kuuga 17,5% toiduainetööstuse ning 2,8% töötleva tööstuse toodangust. Pool teravilja töötleva tööstuse toodangust annab pagaritööstus.

³ Kõik ettevõttes töötavad isikud, olenemata töönädala pikkusest

Joonis 2. Teraviljatööstuse toodang (mln €), osatähtsus töötlevas ja toiduainetööstuses (%)

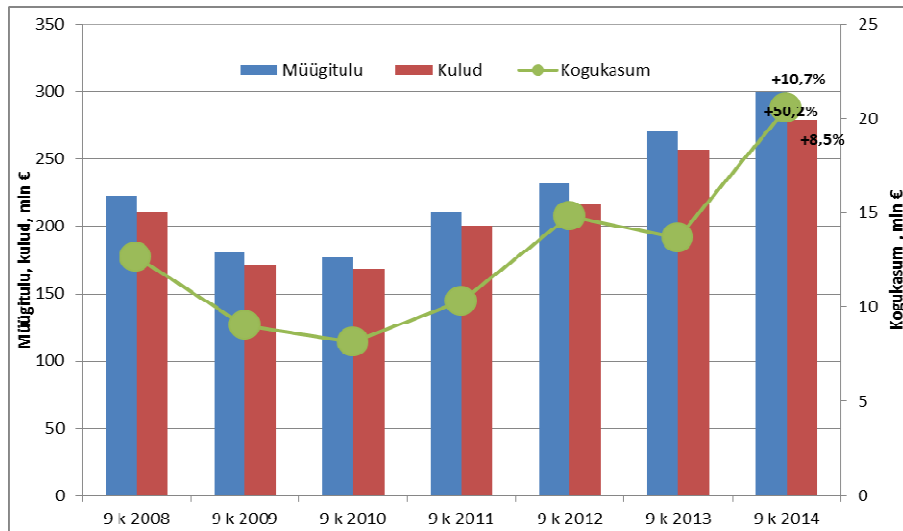
Allikas: SA, PM arvutused

Majandusnäitajad

Edukas müük välisturgudel suurendas käivet. Teravilja töötlevate ettevõtete **müügitulu** oli 2014. aasta 9 kuuga 299,6 mln eurot. Võrreldes eelmise aasta sama perioodiga oli kasv 10,7%, mis oli kiirem kui toiduainetööstuses keskmiselt ja moodustas 21,8% toiduaine- ning 3,6% töötleva tööstuse müügitulust.

Teraviljatööstuse kulud kasvasid samuti. Teravilja töötlevate ettevõtete 2014. aasta 9 kuu **kulud** olid 279,0 mln eurot ehk 8,5% suuremad kui eelmisel aastal samal perioodil. Kuludest kümnendiku moodustasid tööjookulud. Kuigi palgakasv aeglustus suurenesid tööjookulud peaaegu 15%.

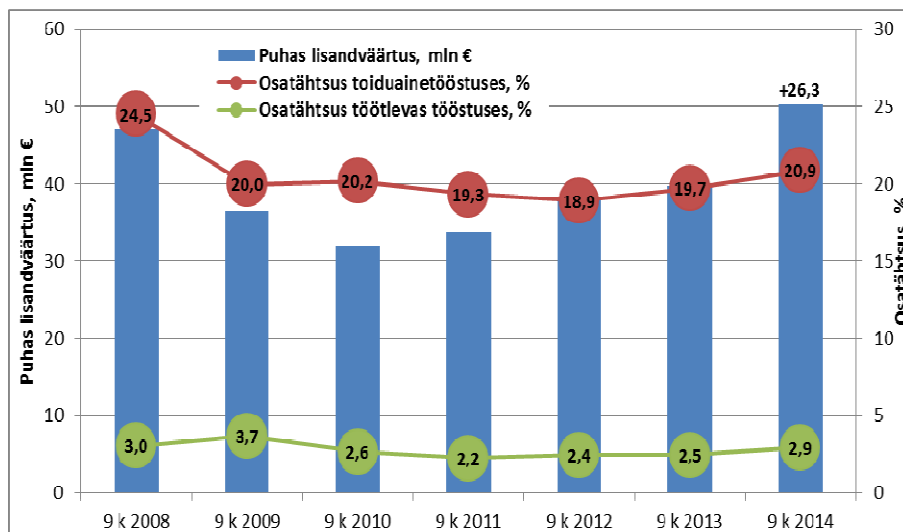
Müügitulu kasvas kuludest kiiremini ja kasvatas teravilja töötlevate ettevõtete kasumit. 2014. aasta 9 kuuga oli teraviljatööstuse **kogukasum** 20,5 mln eurot, mida oli 1,5 korda (+6,9 mln €) rohkem kui eelmisel aastal samal ajal. Suurt kasvu toetas madal võrdlusbaas. Teraviljatööstuse kogukasumis oli kõige suurem osakaal pagaritööstusel – 39,8%. 2014. aasta 9 kuuga teenis teraviljatööstus 3,8% töötleva ning 23,5% toiduainetööstuse kogukasumist.

Joonis 3. Teraviljatööstuse müügitulu, kulud, kogukasum (mln €)

Allikas: SA

Teraviljatööstuse efektiivsus kasvas. Esialgsel andmel loodi teraviljatööstuses 2014. aasta 9 esimese kuuga **puhas lisandväärtus**⁴ 50,3 mln eurot, mida oli 26,3% rohkem võrreldes eelneva aasta sama ajaga. Lisandväärtus kasvas toodangu mahust kiiremini, millest võib järeldada, et kõrgema väärtusega toodangu osakaal tõusis. Tegevusaladest kasvas kõige enam puhas lisandväärtus loomasöödatööstuses — 64,3% (+3,7 mln €). Üle poole (65,3%) teraviljatööstuses loodavast lisandväärtusest andis pagaritööstus. Teraviljatööstus annab 20,9% toiduaine- ning 2,9% töötleva tööstuse lisandväärtusest.

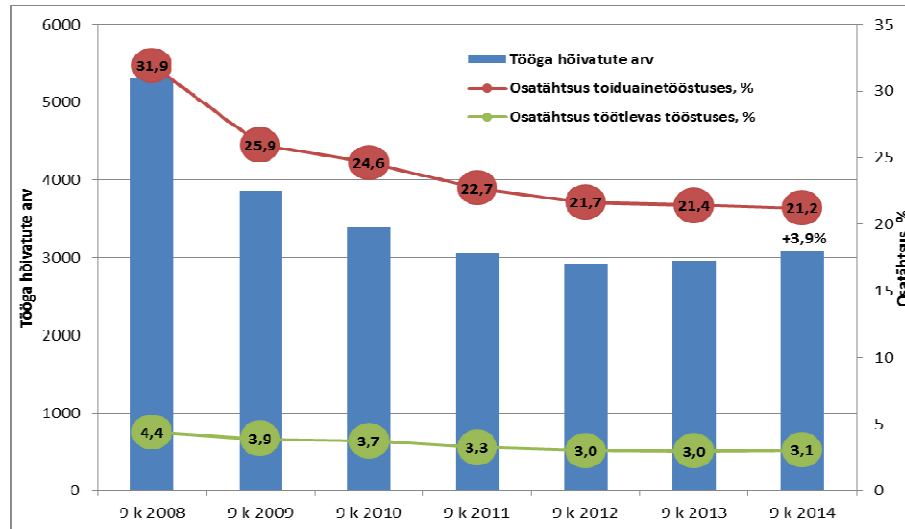
Joonis 4. Teraviljatööstuses loodud puhas lisandväärtus (mln €), osatähtsus töötlevas ja toiduainetööstuses (%)

Allikas: SA

Teraviljatööstuses tegutseb keskmiselt 21,2% toiduainetööstuses ning 3,1% töötlevas tööstuses **höivatud inimestest**. Tööjõumahukam tegevusala teraviljatööstuses on pagaritööstus, kus tegutseb 87% teraviljatööstuses tööga höivatud inimestest.

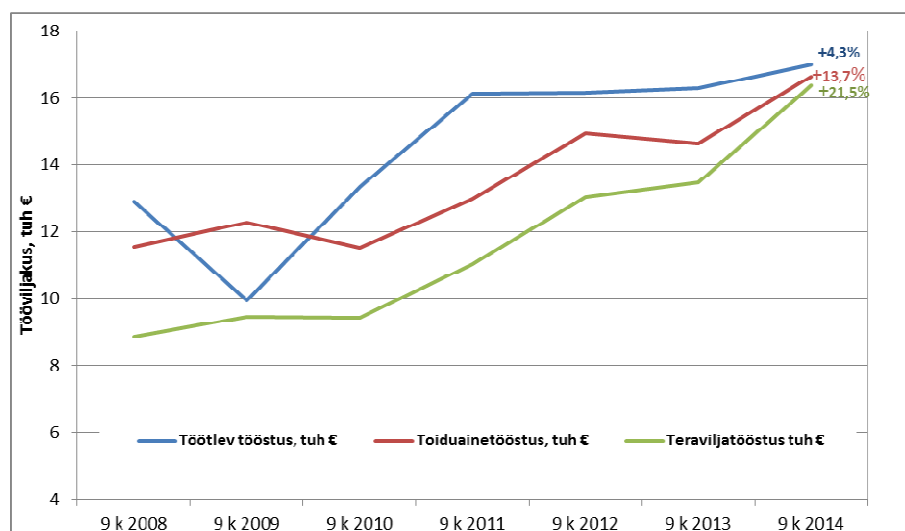
⁴ Puhas lisandväärtus = kogukasum (-kahjum) + tööjõukulud

SA andmetel oli teraviljatööstuses 2014. aasta 9 kuu keskmine tööga hõivatute arv 3072. Võrreldes eelmise aasta sama ajaga kasvas see 116 inimese võrra (+3,9%). Majanduskriisi aastatel tööga hõivatute arv teraviljatööstuses järsult vähenes. Vaatamata mõningasele hõivatute arvu suurenemisele viimasel aastal, jääb see endiselt alla kriisieelsele tasemele.

Joonis 5. Tööga hõivatute arv teraviljatööstuses, osatähtsus toiduaine- ja töötlevas tööstuses (%)
Allikas: SA

Teraviljatööstuse **tööviljakus**⁵ on aastases võrdluses oluliselt kasvanud. Teraviljatööstuses loodi 2014. aasta 9 kuuga 16,4 tuhat lisandväärtust töötaja kohta ehk 21,5% rohkem võrreldes eelmise aasta sama perioodiga. Teraviljatööstuse efektiivsus suurenes nii töötleva kui ka toiduainetööstuse tegevusalade keskmisest kiiremini. Tööviljakuse kasv on teravilja töötlevates ettevõtetes väga erinev. Tööviljakuse kasv on aeglasem pagaritööstuses, kus kasutatakse endiselt palju inimtööjõudu. Tunduvalt üle toiduainetööstuse keskmise on tööviljakus loomasööda ja jahutööstuses.

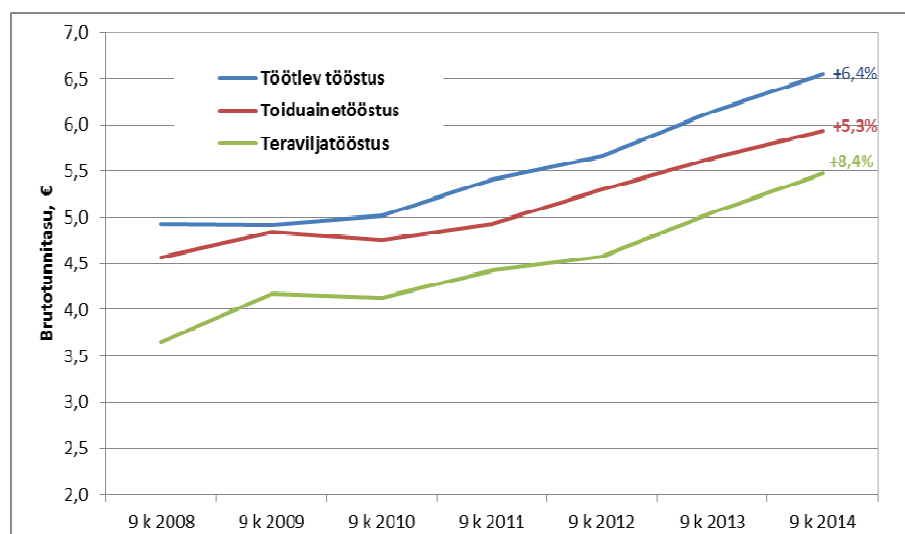
Joonis 6. Tööviljakus puhta lisandväärtuse alusel (tuh €)
Allikas: SA, PM arvutused

⁵ Tööviljakus = puhas lisandväärtus / tööga hõivatud inimeste arv

Teraviljatööstuse 2014.aasta 9 kuu **keskmine brutotunnitasu**⁶ oli 5,5 eurot, mida oli 8,4% rohkem kui eelneval aastal samal ajal. Võrreldes töötleva ja toiduainetööstuse keskmisega kerkis teraviljatööstuses töötasu oluliselt kiiremini. Tunnitasu kasvu vedas pagaritööstus, kus olid tööjõukulud töötaja kohta teiste toiduainetööstuse tegevusaladega võrreldes kõige madalamad. Sellest tulenevalt võib arvata, et üheks pagaritööstuse brutotunnitasu kiirema kasvu põhjuseks oli 2014. aastal kasvanud miinimumpalga tase.

Kuigi teraviljatööstuse keskmine brutotunnitasu kerkis kiiremini kui töötlevas ja toiduainetööstuses, jäi see endiselt alla nii töötleva kui ka toiduainetööstuse tegevusalade keskmisele vastavalt 16% ja 8%.

Eesti Panga prognooside kohaselt⁷ püsib järgnevatel aastatel ilmselt tööjõu vabast liikumisest ja tööealise elanikkonna vähenemisest tulenev palgasurve, kuid ilmselt ei ole kasv enam nii kiire, sest töötasu peab tootlikkusega kooskõlas olema.

Joonis 7. Keskmine brutotunnitasu (€)

Allikas: SA, PM arvutused

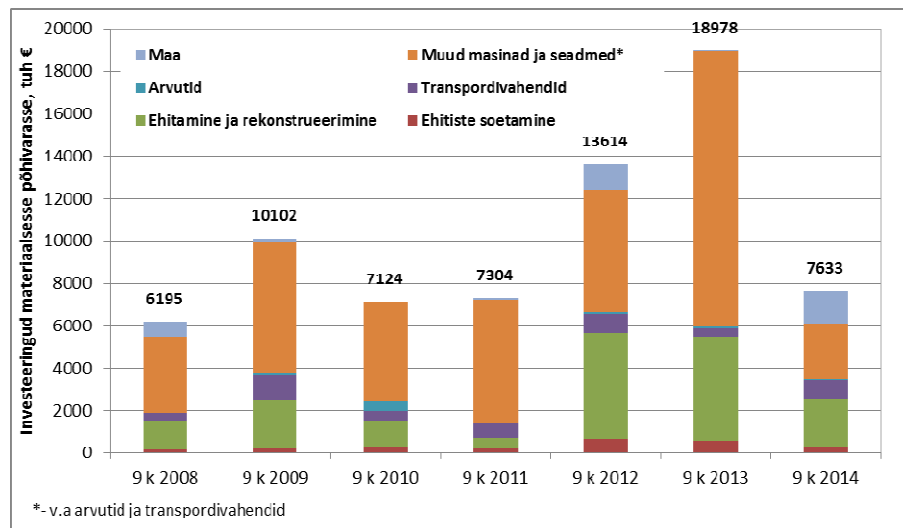
Investeeringud

Teraviljatööstuse toodangu maht ja käive 2014. aasta esimese 9 kuuga kasvasid. Toodangu suurenemine tuli vabade tootmisvõimsuste arvelt, sest **investeeringud** jäid väikesemaks võrreldes eelmise aasta sama perioodiga. Kuigi madalad laenuintressid on loonud ettevõtjatele soodsa laenukeskkonna, pole see investeerimist elavdanud. Investeerimisaktiivsuse piduriks võib olla ebakindel (välis)nõudlus. Kuigi euroala majandus on tasapisi taastumas ja ka Rootsi majanduskasv tugevneb, on Eesti jaoks olulise kaubanduspartneri – Soome majandustulemused endiselt tagasihoidlikud.

Ettevõtted on kesise nõudluse ja tööjõukulude suhteliselt kiire kasvu tõttu investeerinud viimastel aastatel eelkõige efektiivsuse tõstmisse (masinad ja seadmed), mitte niivõrd tootmise või tegevuse laiendamisse. Teraviljatööstuse ettevõtted investeerisid materiaalsesse põhivarasse 2014. aasta 9 esimese kuuga 7 633 tuh eurot ehk üle kahe korra (-11 346 tuh €) vähem kui eelmisel aastal samal ajal.

⁶ Brutotunnitasu = palgakulu/ töötatud tunnid

⁷ <http://www.eestipank.ee/publikatsioon/rahapoliitika-ja-majandus/2013/rahapoliitika-ja-majandus-22013>

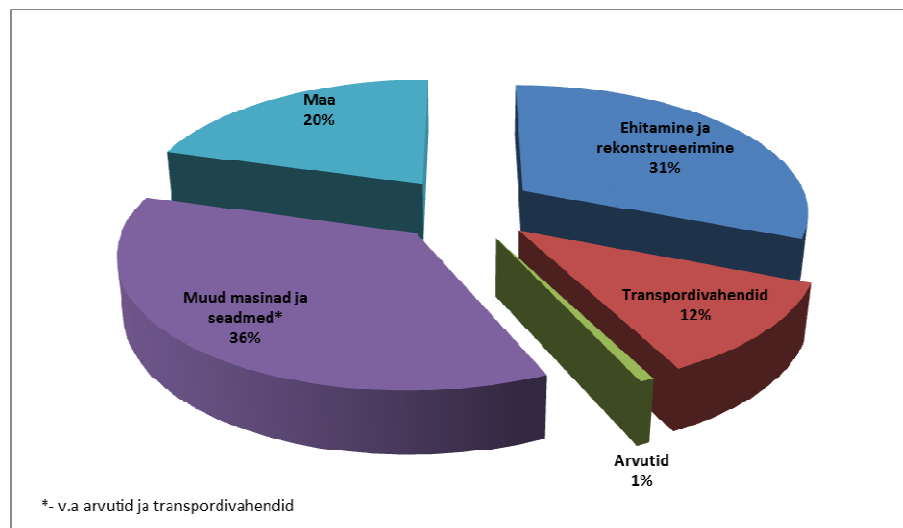

Joonis 8. Teraviljatööstuste investeeringud materiaalsesse põhivarasse (tuh €)

Allikas: SA

Teraviljatööstuse investeeringutes oli kõige suurem osakaal pagaritööstusel, kes tegi 2014. aasta esimese 9 kuuga 3 317 tuh euro eest investeeringuid, mis moodustas 43% kogu teraviljatööstuse investeeringutest.

Kõige rohkem investeeris teraviljatööstus 2014. aasta 9 kuuga muudesse masinatesse ja seadmetesse (va arvutid ja transpordivahendid), kokku 2 652 tuh euro väärtuses, mis moodustas kogu materiaalsesse põhivarasse tehtud investeeringutest 35%. Kõige vähem investeeriti arvutitesse – 51 tuh eurot ehk ainult 1% materiaalsesse põhivarasse tehtud investeeringutest.

Joonis 9. Investeeringute jaotumine teraviljatööstuses 2014. aasta 9 kuud (%)

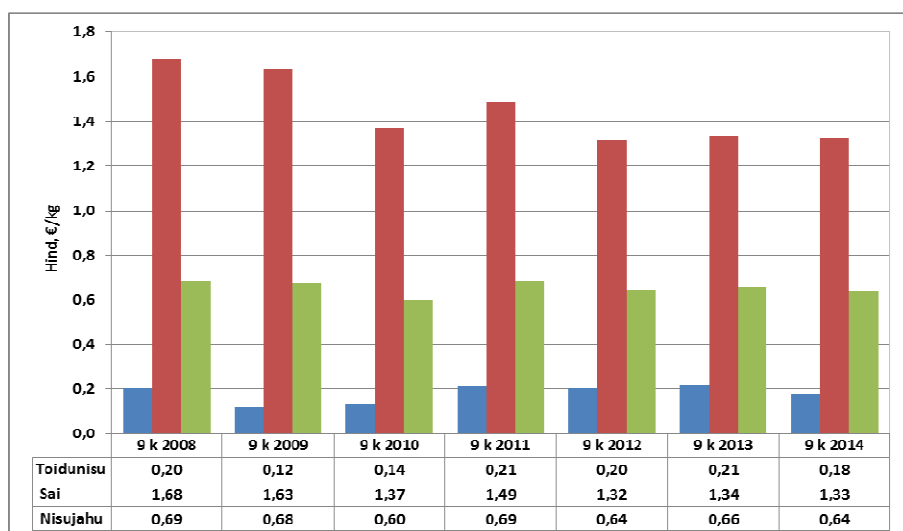
Allikas: SA

Võrreldes eelmise aasta sama ajaga vähenesid kõige enam investeeringud muudesse masinatesse ja seadmetesse (va arvutid ja transpordivahendid) (-10 353 tuh €) ning ehitamisse ja rekonstrueerimisse (-2 623 tuh €). Kõige enam suurenesid maasse tehtavad investeeringud (+1 490 tuh eurot).

Hinnad

Teravilja kokkuostuhinnad Eestis sõltuvad maailmaturu hindadest. Tänavune hea teraviljasaak on juba põhjustanud teraviljahinna languse maailmaturul. Erandiks on vaid riis, mille hinna langust pidurdab ebasoodsatest ilmastikuoludest tulenev vilets saak. Kuigi tööstuse hinnamuutused on üldiselt seotud tooraine maksumusega, siis alati ei kandu need mõjud üks-üheselt tootjahindadesse. Hinnakujunduses mängib olulist rolli ka nõudlus nii Eestis kui ka välisriikides. Tavaliselt kandub tooraine hinnamuutus tootjahindadesse ajalise nihkega.

TNS Emori andmetel oli 2014. aasta 9 kuu keskmine toidunisu hind 0,18 €/kg, mis oli 17,2% vähem kui 2013. aastal samal ajal. Nisujahu maksis keskmiselt 0,64 €/kg ehk 2,8% vähem kui eelmisel aastal samal ajal. Saia 2014. aasta 9 kuu keskmine hind oli 1,33 €/kg ja vähenes eelmise aasta sama ajaga võrreldes 0,5%.

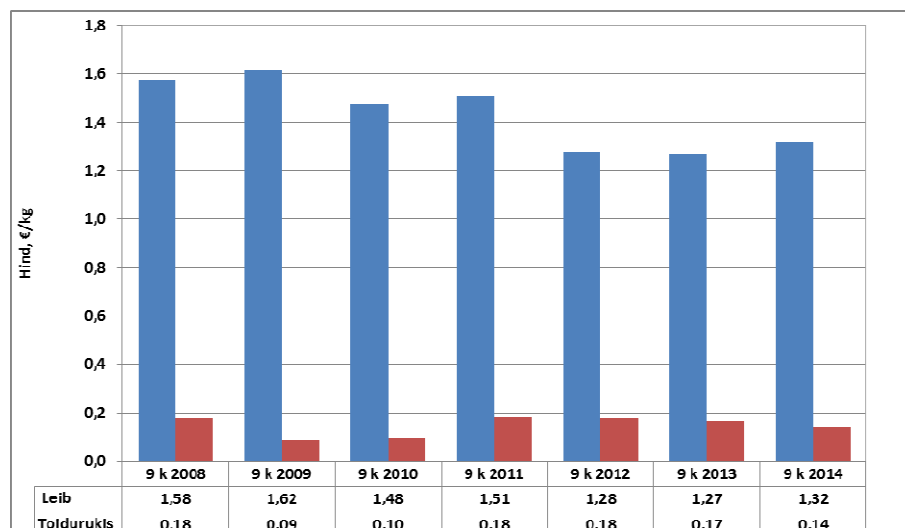

Joonis 10. Saia, toidunisu, nisujahu hind⁸ (€/kg)

Allikas: EKI, TNS Emor

Toidurukki 2014. aasta 9 kuu keskmine kokkuostuhind oli 0,14 €/kg. Võrreldes eelmise aasta sama ajaga langes toidurukki kokkuostuhind 17,0%. Leivakilo keskmine hind kauplustes oli 1,32 eurot. Eelneva aasta sama ajaga võrreldes leiva hind kasvas 3,9%.

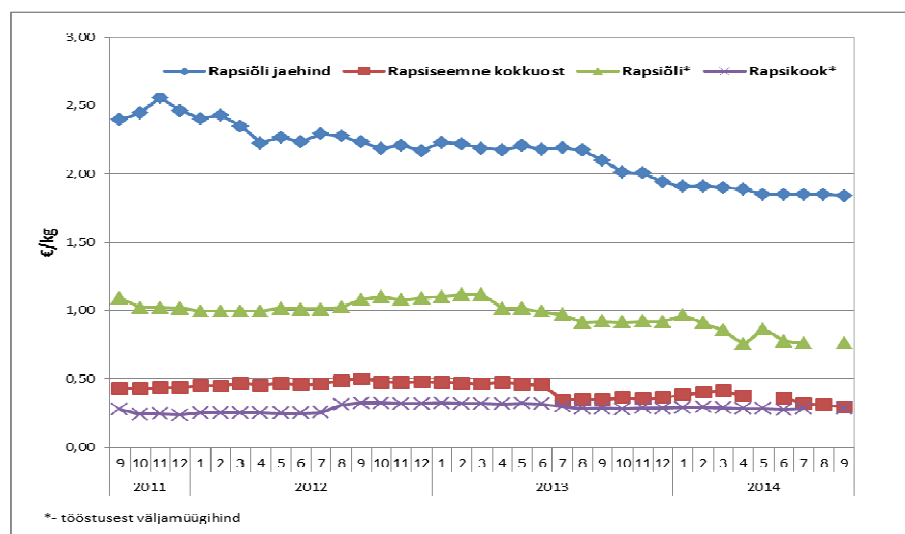
⁸ Teraviljatoodete hinnad sisaldavad käibemaksu

Joonis 11. Leiva ja toidurukki hind (€/kg)

Allikas: EKI, TNS Emor

Rapsiseemne 2014. aasta 9 kuu keskmine hind oli 0,36 €/kg, mis oli 15,9% vähem kui 2013. aastal samal ajal. Rapsiseemne oluline odavnemine mõjutas ka toodete hinda. Rapsiõli 2014. aasta 9 kuu keskmine tööstusest väljamüügihind oli 0,83 €/kg ehk 18,5% vähem kui eelmisel aastal samal ajal. Rapsiõli jaehind oli keskmiselt 1,87 €/kg ehk 14,4% vähem kui eelmisel aastal samal ajal. Rapsikoogi 2014. aasta 9 kuu keskmine hind oli 0,29 €/kg ja langes aastaga 7,9%.

Joonis 12. Rapsiseemne ja -toodete hind (€/kg)

Allikas: TNS Emor

Kaubandus

Toiduainetööstuse väliskaubandust häiris augustis Venemaa poolt teatud põllumajandustoodete ja toiduainete kehtestatud kaubandussanktsioonid. Teraviljatööstuse eksport Venemaale ei ole suur ning sellest tulenevalt on nende mõju sektorile tagasihoidlik. Vaatamata Venemaa sanktsioonidele ja meie peamiste kaubanduspartnerite majanduskasvu nõrkusele, on teraviljatööstus suutnud eksporti suurendada.

Esialgsetel andmetel eksportis teraviljatööstus 2014. aasta 9 kuuga 61,8 mln euro eest toodangut, mida oli 55,2% rohkem kui eelneval aastal samal ajal. 2014. aasta 9 kuuga veeti kõige enam välja pagaritooteid – 25,5 mln euro eest. Pagaritoodete eksport moodustas 41% teraviljatoodete väljaveost ja aastases võrdluses kasvas pagaritoodete väljavedu 81%. Vaasan Grupp avas 2013. aasta sügisel Sael külmutatud pagaritoodete tehase, mis on orienteeritud katma Põhjamaade ja Balti turgude vajadusi. Uue tootmishoone valmimise järel 2013. aasta sügisel suurenesid ka õlitööstuse tootmisvõimsused ja see võimaldas kasvatada eksporti. Teraviljatööstuse eksport moodustas 2014. aasta 9 kuuga ~16% toiduainetööstuse ning ~2% töötleva tööstuse toodangu väljaveost.

Täpsemalt on võimalik lugeda teraviljatööstuse kaubavahetuse kohta Põllumajandusministeeriumi kodulehelt (<http://www.agri.ee/et/eesmargid-tegevused/pollumajandus-ja-toiduturg/statistika/tahtsamate-pollumajandustoodete>).

Tabel 1. Teraviljatööstuse koondandmed

	9 k 2013	9 k 2014	Muutus (%)
Positsioon majanduses			
Ettevõtete arv	165	179	+14
Toodangu väärtus, mln €	177,3	195,0	+10,0
Teraviljatööstuse toodangu osatähtsus (%)			
...toiduainetööstuses	17,2	17,5	+0,2pp
..töötlevas tööstuses	2,6	2,8	+0,3pp
Majandustegevuse näitajad**			
Müügitulu, mln €	270,7	299,6	+10,7
Kulud, mln €	257,1	279,0	+8,5
Kogukasum, mln €	13,7	20,5	+50,2
Puhas lisandväärtus, mln €	39,8	50,3	+26,3
Teraviljatööstuse lisandväärtuse osakaal (%)			
... toiduainetööstuses	19,7	20,9	+1,2pp
.. töötlevas tööstuses	2,5	2,9	+0,5pp
Tööviljakus lisandväärtuse alusel, tuh €	13,5	16,4	+21,5
Tööga hõivatute arv teraviljatööstuses	2956	3072	+5,0
Keskmine brutotunnitasu, €	5,1	5,5	+8,4
Investeeringud			
Investeeringud materiaalsesse põhivarasse, tuh €	18978,4	7632,9	-59,8
...ehitiste soetamine	562,4	289,614	-48,5
... ehitamine ja rekonstrueerimine	4904,5	2281,6	-53,5
... transpordivahendid	398,4	851,8	+113,8
... arvutid	90,2	50,7	-43,8
... muud masinad ja seadmed	13005,0	2651,8	-79,6
... maa	18	1507	+8351,6
pp- protsendipunkti			
	suurenenud		
	vähenenud		